

Землянська А.В.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖАНРОВОЇ МОДЕЛІ ЛЮБОВНОГО РОМАНУ У ТВОРІ О. ДЕРКАЧОВОЇ «КРАМНИЦЯ ЩАСТЯ»

***Анотація.** У статті роман О. Деркачової аналізується з позицій відповідності жанровій матриці жіночого любовного роману і авторських трансформацій жанру. Наголошено на синтетичності романної форми у книзі через поєднання ознак жанрів масової та елітарної літератури.*

***Ключові слова:** любовний роман, жанрова матриця, масова література, елітарна література, синтез жанрових форм.*

Ольга Деркачова – доктор філологічних наук, викладачка, літературознавиця, прозаїк, член Національної спілки письменників України. Цього року письменниця була нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня за значний особистий внесок у розвиток Української держави.

У творчому доробку О. Деркачової – 6 збірок малої прози і 3 романи, 3 монографії, навчальні посібники та художньо-документальне видання тощо.

Увійшовши у вітчизняну літературу як авторка малої прози, на сьогодні письменниця znana насамперед своїми романами про кохання «Крамниця щастя» (2013), за яку у квітні 2014 р. отримала обласну премію імені Василя Стефаника в галузі літератури у номінації «Проза», та «Коли прокинешся» (2015), що був відзначений престижною премією «Коронація слова – 2014» в номінації «Романи» як найкращий твір про кохання, а також «терапевтичним» романом «Дім Терези» (2018).

І все ж, найбільш наближеною до канонічних зразків любовного роману є книга «Крамниця щастя». Тож метою цієї розвідки є аналіз роману саме з позиції його жанрової матриці та виявлення авторської трансформації жанру.

Любовні романи письменниці уже звертали на себе увагу літературознавців і критиків, про що свідчать студії Т. Белімової [1], В. Карп'юка [3], М. Хороб [4] та ін. Зокрема, В. Карп'юк визнає, що «Крамниця щастя» є справді зразком любовного роману, але в оригінальній творчій манері письменниці: «...вже сама обкладинка говорить, що це – не м'які шоколадні цукерки, а, принаймні, запашні домашні пряники», до

того ж «зручний формат книжки, трохи менший за стандартний, і м'яка обкладинка надають виданню відчуття близькості і якогось майже дівочого щоденника», чим одразу інтригує читачів [3]. Хоча сам сюжет, як відзначає критик, «до болю знайомий» – студентка закохується у свого викладача. А Т. Белімова наголосила, що саме happy end твору як ознака жанру любовного роману, коли жінка здобуває бажане кохання, міг визначити його комерційний успіх [1, с. 87].

Як уже зазначалось, в основі твору О. Деркачової лежить історія кохання між студенткою Мариною та викладачем математики Олексієм. Марина – сирота. Окрім того, щоб гарно вчитися та отримати диплом, вона ще й має заробляти собі на життя, і тому влаштовується працювати у приватну фірму під назвою «Крамниця щастя», яка за гроші влаштовує людям різного роду сюрпризи та привітання.

У аналізованому романі розгортаються дві сюжетні лінії: перша (любовна) стосується безпосередньо стосунків Марини та Олексія, а інша (філософська) – роздумів героїні над сутністю буття, щастя та існування людини. Ці дві лінії настільки тісно переплітаються одна з одною, що важко визначити, яка з них домінує. Так, початок стосунків між Мариною та Олексієм супроводжується численними роздумами студентки над питанням «Що ж є щастя?». З одного боку, авторка майстерно розкриває любовну лінію, зображуючи прогулянки закоханих, їх бесіди на тлі теплих весняних днів, а з іншого – змушує читача замислитись над важливими життєвими проблемами. Повернувшись у свій гуртожиток від коханого, Марина ставить собі інше питання, над яким розмірковуватиме протягом усього твору: «Чому кохання для чоловіків та жінок є різними поняттями і вони сприймають його по-різному?» [2, с. 32]. Замислюється дівчина також над відсутністю ширості в людині: «Навіщо прикидатись? Чому не можна бути тим, ким ти є насправді? Я не можу говорити те, чого не знаю, і робити, чого не хочу. Це противиться людській сутності» [2, с. 54].

Після того, як Марина влаштувалася до фірми «Крамниця щастя», її життя кардинально змінилося. Саме на цьому етапі з позиції сюжетної характеристики любовна лінія відходить на другий план і починає домінувати філософська, яка так само виступає частиною сентиментального дискурсу, апелює до емоцій, що властиво жіночій прозі взагалі [5]. В образах різних казкових істот Марина намагається подарувати «частинку щастя» [2, с. 87] дітям і розуміє, що для кожного з них воно міститься у різних речах. Багато дітей та дорослих розучились цінувати його й переконані – будь-що в цьому житті можна купити.

Так, наприклад, хлопчик, якого Марина мала привітати із Днем народження, каже, що для справжнього щастя йому не вистачає батька; маленька дівчинка благає головну героїню в образі «чарівної феї» подарувати їй щасливу родину. Подібні бажання виникали в дітей, які вірили в щастя та потребували сімейного тепла і затишку. Але були й діти, у свідомості яких духовні, моральні цінності повністю трансформувались у матеріальні. Так, на Дні народження хлопчика з однієї заможної родини всі діти жбурляли у замовлених клоунів (Марину та її друга Миколу) солодощами та фруктами. Малечу більше цікавило не шоу, а те, у що вдягнуті аніматори і скільки коштують речі, й т.ін. Тобто, в романі порушується дуже важлива проблема – занепад традиційних родинних стосунків і цінностей. Щодо цього Марина робить наступний висновок: люди розучились бути уважними один до одного. *«Увага – це як кисень. Вона повинна просто бути і все. Її не купити, ні подарувати, нічим не замінити. Її не треба тішитись і радіти. Вона повинна бути завжди!»* [2, с. 102], – зауважує дівчина. Таким чином, роман О. Деркачової є синтетичним, поєднавши у собі риси «масової» (жіночий любовний роман) та елітарної літератури (філософський роман), оскільки можна говорити, що головна героїня твору є носієм певних ідей дидактичного характеру, закладених в її образі авторкою.

Риси жанру жіночого любовного роману в аналізованому творі виявляються й на рівні часопростору, зокрема хронотопу мрії. Мрії головної героїні у творі О. Деркачової «Крамниця щастя» є буденними, цілком реальними, їх можна втілити в життя, якщо докласти зусиль. Так, головна героїня Марина ставить собі за мету знайти роботу, яка б приносила людям не лише матеріальну користь, а й духовне задоволення. Вона перечитує багато оголошень, ходить на співбесіди і все-таки знаходить омріяне заняття для себе. Йдеться про фірму подарунків «Крамниця щастя».

Завоювати серце привабливого викладача математики Олексія теж було для дівчини лише мрією, здавалося – недосяжною, якої вона, на власний подив, теж із легкістю досягає. Перешкоди на шляху до щастя, які за каноном жанру любовного роману, є обов'язковими складниками твору, в цьому романі мають не глобальний характер, спричинені часто людським фактором (викрадення, ув'язнення, війна, зрада тощо), а є дрібними повсякденними турботами: що вдягти, поїсти, як лікуватися й т.ін. Так, побачивши, що останні чоботи розклеюються, дівчина емоційно скрикує: *«Що ж це таке? І тут невдача»* [2, с. 84]. Тому можна стверджувати, що в аналізованому творі мрії персонажів переходять у життєві плани, позиції та

цїлі, завдяки чому відбувається комбінація романтичного й реалістичного дискурсу.

Синтез згаданих дискурсів виявляється також у тому, що Марина, хоч і закохана у свого викладача, не втрачає розум та інтерес до життя. Вона не страждає, не скаржиться на нещасну долю, а просто живе звичайними буденними турботами, вирішенням проблем та негараздів. Як і будь-якій жінці, їй хочеться бути щасливою разом із коханим чоловіком, проте вона переконана, що завдяки цілеспрямованості і важкій праці можна досягти будь-яких цілей і результатів та бути щасливою.

Особлива увага у творі О. Деркачової «Крамниця щастя» зосереджена саме на проблемах гендерних стосунків. Проте, якщо за вимогами жанру традиційного жіночого любовного роману героїні намагаються, як мінімум, довести свою рівноправність із чоловіками і, як максимум, свою перевагу над ними, то Марина зазначає: *«Кожна жінка буде щасливою лише тоді, коли у її житті буде сильний та надійний чоловік, який вирішуватиме за неї та просто любитиме»* [2, с. 81]. Подібна сентенція спонукає сучасних читачів-жінок до дискусії, а отже, пропонує не відійти від проблем сьогодення і зануритись у світ казкового кохання, а замислитись над власними інтимними стосунками й оцінити свого чоловіка з ідеалістичних позицій.

Слід також зауважити, що у романі О. Деркачової «Крамниця щастя» кількість персонажів зведена до мінімуму. Усі любовні події розгортаються виключно навколо головної героїні Марини та її коханого Олега. Філософський аспект твору також стосується цих персонажів. З одного боку, це є своєрідним порушенням відповідно до жанру любовного жіночого роману, який передбачає введення у твір великої кількості персонажів, численних пригод і перипетій. А з іншого, така позиція поглиблює психологізм художнього тексту: авторка має змогу детальніше описати внутрішній стан головних героїв, пояснити, чим саме вони керуються у вирішенні певних проблем, та мотивувати їх вчинки. У такому випадку доцільно говорити про наближення аналізованого твору до психологічного роману.

Отже, твір О. Деркачової «Крамниця щастя» є синтезом жанрових різновидів роману – жіночого любовного, психологічного та філософського. Риси першого виявляються у наявності сентиментального дискурсу, в основі якого лежить опис любовної історії між головними героями, та у тому, що у її центрі знаходиться образ жінки, яка виборює власне кохання, покладаючись виключно на свої сили. Філософський аспект твору реалізується за рахунок численних роздумів персонажів над важливими

буттєвими проблемами сучасної людини та сутністю загальнолюдських категорій. Ці роздуми стосуються концептів «щастя», «кохання», «зрада» тощо. Нарешті, психологічний аспект роману розкриває той факт, що вчинки головних героїв роману мають внутрішню детермінованість, що реалізується у творі за рахунок введення авторкою численних монологів та діалогів.

Література

1. Белімова Т. Від синдрому підсніжника до будинку, де зіцлюють серця: творчість Ольги Деркачової. *Слово і час*. 2018. №8. С. 84–88.
2. Деркачова О. Крамниця щастя. Брустурів : Дискурсус, 2013. 172 с.
3. Карп'юк В. Чи є щастя у «Крамниці щастя»? URL : https://zaxid.net/chi_je_shhastyu_u_kramnitsi_shhastyu_n1295018.
4. Хороб М.Б. То з чого починати, коли прокинешся...? [Рец. на: Деркачова О. Коли прокинешся / Ольга Деркачова. – Брустурів: Дискурсус, 2015. 188 с.]. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2015. №2. С. 620–623.
5. Шарова Т.М. Жіноча проза: теоретичні засади визначення та класифікація. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2006. Вип. 49. 214 с.

Землянський А.М.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри історії, археології і філософії

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ МІСТИЧНОГО ДЕТЕКТИВУ В РОМАНІ В. ВАСИЛЬЧЕНКА «ДВОРУШНИКИ, АБО ЄВАНГЕЛІЄ ВІД ВОВКУЛАКИ»

Анотація. У статті розкриваються жанрові особливості роману В. Васильченка як твору «гібридного жанру», що поєднує в собі ознаки класичного детективу та містичного. Доводиться, що в автора вдало комбінуються ознаки масової та елітарної літератури.

Ключові слова: «гібридний жанр», класичний детектив, містичний детектив, масова література, елітарна література.